

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

УДК 376.3

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-9

С.І. НЕТЬОСОВ,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

В.В. ЛЯШЕНКО,

*студентка IV курсу спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ОСОБЛИВОЇ ДИТИНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Сьогодні українська школа зазнає фундаментальних змін, інклюзивна освіта є одним з інноваційних напрямів її реалізації. Питання теоретичної та практичної підготовки фахівців, опанування ними методичного та дидактичного інструментарію, забезпечення інклюзивної освіти активно досліджується у працях фахівців, інтенсивно та продуктивно формується нормативно-правова база організації інклюзивної освіти.

Інклюзія – процес, що потребує залучення багатьох ресурсів і значних змін в організації навчання і виховання. Саме системі ефективного функціонування навчальної команди в умовах інклюзивної освіти присвячено цю статтю, метою якої є аналіз та узагальнення досвіду роботи в інклюзивному класі з особливою дитиною, визначення шляхів соціалізації учениці з особливими освітніми потребами.

Досліджено хід соціально-педагогічного супроводу дитини, роботу педагогів, стосунки учениці з класом, позицію батьків дитини, якій було діагностовано розлад спектра аутизму, синдром Аспергера.

Визначено, що одним із вирішальних факторів у створенні сприятливого мікроклімату для дитини з ООП є не тільки наявність спеціалістів-дефектологів, але й готовність до співпраці сім'ї, учителів, позиція адміністрації школи, співпраця з інклюзивно-ресурсним центром.

Доведено, що шляхами успішної соціалізації дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання виступають: 1) максимально раннє діагностування психофізичних проблем дитини; 2) активність батьків як членів навчальної команди; 3) забезпечення теоретико-методичної підготовки вчителів для роботи з особливими дітьми; 4) створення та реалізація системи співпраці та взаєморозуміння сім'ї з педагогами особливої дитини; 5) встановлення тісного особисто-професійного контакту асистента особливої дитини з учителями школи; 6) одним із основних напрямів роботи з шкільним соціумом має бути формування толерантності, визнання особливостей кожної особистості, виховання милосердя та гуманності у шкільному середовищі.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, розлад спектра аутизму, інклюзивне навчання, толерантність.

Украинская школа сегодня переживает фундаментальные изменения, а инклюзивное образование – одно из инновационных направлений их реализации. Вопросы теоретической и практической подготовки специалистов, овладения ими методическим и дидактическим инструментарием обеспечения инклюзивного образования активно исследуется в работах специалистов, идёт процесс интенсивного и продуктивного формирования нормативно-правовой базы организации инклюзивного образования.

Инклюзия – процесс, который требует привлечения значительных ресурсов и серьёзных изменений в организации обучения и воспитания особенных детей. Именно системе эффективного функ-

ционирования учебной команды в условиях инклюзивного образования посвящается представленная статья.

Целью работы является анализ и обобщение опыта работы в инклюзивном классе с особенной ученицей, определение путей социализации ученицы со специальными образовательными потребностями.

В статье исследованы ход социально-педагогического сопровождения особенного ребёнка, работа педагогов, взаимоотношения ученицы с классом, позиция родителей школьницы, которой было диагностировано расстройство спектра аутизма, синдром Аспергера.

Определено, что одним из определяющих факторов в создании благоприятного микроклимата для ребёнка со специальными образовательными потребностями является не только наличие специалистов-дефектологов, но и готовность к сотрудничеству семьи, педагогов, позиция администрации школы, сотрудничество с инклюзивно-ресурсным центром.

Доказано, что путями успешной социализации особенного ребёнка в условиях инклюзивного обучения выступают: 1) максимально раннее диагностирование психофизических проблем воспитанника; 2) активная позиция родителей как членов учебной команды; 3) обеспечение теоретико-методической подготовки учителей к работе с особенными детьми; 4) создание и реализация системы сотрудничества и взаимопонимания семьи с учителями особенного ребёнка; 5) установление тесного личностного и профессионального контакта ассистента особенного ребёнка с учителями школы; 6) одним из основных направлений работы со школьным социумом должно быть формирование толерантности, признание исключительности каждой личности, воспитание милосердия и гуманности в школьной среде.

Ключевые слова: ребёнок с особенными образовательными потребностями, расстройство спектра аутизма, инклюзивное образование, толерантность.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Останніми роками українська школа зазнає фундаментальних змін. Інклюзивна освіта – інноваційний напрям розвитку української школи. Її активне впровадження потребує не тільки державної підтримки у формі організаційної, фінансової, науково-методичної підготовки кваліфікованих спеціалістів, а й ґрунтовної роботи з підвищення рівня толерантності суспільства.

Діти з особливими освітніми потребами починають контактувати з однолітками та працювати з педагогами, які не завжди готові до роботи з особливою дитиною. Неприйняття та нерозуміння особливостей такого учня оточенням ускладнює процес соціалізації особливої дитини, а в середовищі класу може стати причиною булінгу. Розвиток таких негативних тенденцій робить травмуючим освітній процес як для дитини, так і для її сім'ї.

У процесі створення інклюзивного класу в закладі загальної середньої освіти, який до цього був масовим, виникає низка проблем, розв'язання яких залежить від особистого ставлення до інклюзії адміністрації закладу, команди спеціалістів, які будуть працювати з особливим учнем, та сім'ї дитини. Тут ми говоримо про ті труднощі, які з'являються безпосередньо під час освітнього процесу у вигляді проблемних ситуацій. Найчастіше вони обумовлені недовірою педагогічного колективу до інклюзивної системи навчання і неготовністю до пов'язаних з нею змін. Аналіз шляхів вирішення цих питань наразі є актуальним для всіх учасників освітнього процесу в інклюзивному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретико-практичної підготовки фахівців, опанування ними методичного та дидактичного інструментарію забезпечення інклюзивної освіти розглядаються в працях В. Бондаря, А. Колупаєвої, В. Липи, С. Нетьсова [7, 8], О. Таранченко, Т. Сак, В. Синьова, Н. Софій та ін. На значенні ролі вчителя у формуванні інклюзивного середовища та реалізації завдань інклюзивного навчання наголошується в працях С. Бевзюк, К. Богуш, К. Гудзь, І. Демченко, С. Миронової, Л. Савчук, З. Шевців та ін.

В Україні інтенсивно та продуктивно йде процес формування нормативно-правової бази забезпечення інклюзивної освіти.

Закон України «Про освіту» в редакції від 05.09.2017 встановлює поняття «інклюзивне навчання», яке є системою освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [4].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. № 912 було затверджено «Концепцію розвитку інклюзивного навчання» [9]. Пізніше Постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 затверджено «Порядок організації інклюзив-

ного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», який визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на навчання за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі [10]. Прийняті та реалізуються у практиці інклюзивного навчання й інші нормативно-правові акти.

За останніми статистичними даними МОН, в Україні нараховується 1518 загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням, у яких працюють 2715 інклюзивних класів [12]. Але практика забезпечення якісною освітою особливих дітей потребує додаткового дослідження та аналізу. Розглянемо точки зору педагогів-практиків.

Становлення інклюзії в різних регіонах України відбувається не одночасно. Так, у Красноперекіпському НВК «Школа-НВК» № 1 АР Крим інклюзивні класи почали роботу ще з 2012/2013 н.р., а у Дружбівській ЗОБШ I–III ступенів Тернопільської обл. інклюзивне навчання вперше впровадили лише у 2017/2018 н.р. Однак обидва заклади відзначають ефективність та необхідність інклюзивного навчання. С. Лебедева та В. Маслянка змістовно описують етапи і результати проведеної роботи, які можна об'єктивно вважати позитивними: створення служби супроводу інклюзії, забезпечення умов безперешкодного доступу дітей з особливими потребами до закладів загальної середньої освіти, створення позитивного психологічного клімату в школі [5; 6].

Т. Бружина описує позитивний досвід упровадження інклюзії у Дарахівській ЗОШ I–III ступенів Тернопільської обл. та чітко окреслює проблеми, які постають перед інклюзивною школою: матеріальна база має бути кращою, відкритим залишається кадрове питання, актуальною є проблема неготовності спеціалістів прийти в школу на погодинну оплату, процес прийняття класом не схожих на себе дітей залишається достатньо складним (це особливо стосується підліткового віку) [2].

Існує також і протилежна думка стосовно результатів упровадження інклюзії. Досліджуючи процес включення дітей з порушенням слуху до загальноосвітніх шкіл за місцем проживання, Н. Шутко та М. Варга визначили значне погіршення якості засвоєння навчального матеріалу такими учнями, зниження мотивації до навчання та появу негативного до нього ставлення. За результатами опитування дітей виявилось, що вони відчували дискомфорт в оточенні однолітків, які чують, спецшкола дала їм більше можливостей для навчання, відчуття повноцінності в навколишньому середовищі. Анонімне анкетування батьків дало відповідні результати: всі батьки особливих дітей віддали перевагу навчанню і вихованню дітей у умовах спецшколи-інтернату, а не в інклюзивній школі [13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Впровадження інклюзивної освіти в школах України має позитивні результати, але сподівання щодо ефективності інклюзії не завжди реалізуються через низку обставин. Інклюзія насамперед передбачає організацію навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами (ООП), але не для всіх дітей інклюзія є поки що оптимальним варіантом розв'язання проблеми їх навчання та соціалізації. Забезпечення інклюзії лише для однієї дитини, лише в одному класі – складний трудомісткий процес, що потребує залучення багатьох ресурсів та значних змін в організації навчання і виховання. Сім'я, яка обирає шлях інклюзивного навчання, має бути готовою до виникнення труднощів у процесі її впровадження. Але це є досяжною метою при професійному підході спеціалістів до забезпечення інклюзивного навчання. Саме організації системного ефективного функціонування навчальної команди в умовах інклюзивного навчання присвячено цю статтю.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз та узагальнення досвіду навчання в інклюзивному класі особливої дитини, визначення шляхів ефективної соціалізації дітей з ООП.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першу чергу слід описати ситуацію, у якій опинилася досліджувана нами сім'я. Точний діагноз О. Л. було встановлено лише у 2017 р., у віці 12 років. До цього часу батьки намагалися самостійно допомогти своїй дитині – дівчинка ходила до групи ЗПР дитсадку та зусиллями матері залишилася у групі ще на один додатковий рік. Таке рішення було прийнято через те, що дитина мала труднощі у са-

мообслуговуванні, спостерігалася психологічна незрілість, але, на подив, вона могла вільно читати та писати. Проте до школи дівчинка пішла у 8 років.

Під час навчання у початковій школі відбулися події, які значно погіршили психічний стан дитини. Причиною виникнення проблемних ситуацій батьки та адміністрація закладу визначили некомпетентність класного керівника – педагог був не готовий до роботи з дитиною, яка по-іншому у порівнянні з дітьми з традиційним рівнем розвитку будує міжособистісні відносини та проявляє своєрідні, нетипові емоції. Ця проблема довго залишалася невисвітленою: дитина, не розуміючи соціальних норм, не скаржилася на принижуюче ставлення класного керівника.

З ініціативи та за безпосередньою участю батьків у дитини було діагностовано розлад спектра аутизму, синдром Аспергера. На жаль, сьогодні в Україні існують труднощі з діагностуванням синдрому Аспергера, і тому діти, які мають таку ж проблему, можуть залишитися без допомоги.

Після цього родина за допомогою спеціалістів визначила шлях допомоги дитині – інклюзія. Охарактеризуємо хід соціально-педагогічного супроводу дитини, роботу з педагогами, класом, батьками.

Насамперед батьки почали турбуватися про соціально-педагогічний супровід дитини, яка потребувала допомоги у встановленні стосунків з людьми, що її оточують. Спеціальний педагог почав працювати в класі дівчинки на посаді асистента вчителя. Основними напрямками його діяльності стали допомога в організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням, розвиток дитини з ООП та поліпшення її психоемоційного стану, стимулювання розвитку соціальної активності, виявлення та розкриття її здібностей, талантів, підвищення самооцінки.

О. Л. не потребувала адаптації або модифікації навчальних предметів, тому склад команди педагогів, які працювали з інклюзивним класом, залишився незмінним. На початку навчального року всі вчителі були ознайомлені з новим порядком роботи та особливостями О. Л., на які слід звертати увагу під час освітнього процесу.

Проблеми почали з'являтися згодом. Відзначалися випадки, коли педагоги не розуміли необхідності присутності на їхніх уроках асистента, спостерігалися навіть дещо негативні реакції: педагог був переконаний, що асистент спостерігає за уроком, аналізує методичку викладання предмета, а це заважає роботі. Серед частини педагогів також панувала думка, що присутність асистента негативно впливає на соціалізацію дитини, адже у разі виникнення конфліктів з однокласниками або ситуацій, коли О. Л. була близька до стану мелтдауну (емоційний зрив аутиста, пов'язаний з надходженням надмірної кількості сенсорних стимулів), дівчинка покладалася на допомогу асистента, а не самостійно боролася з емоційним напруженням, що зростало. Донести до цих педагогів, що порушення саме соціально-комунікативної сфери є основним, і дитина саме в таких ситуаціях потребує компетентної допомоги, вдалося не одразу.

Інформація щодо організації інклюзивного навчання є доступною, педагоги школи з нею були ознайомлені.

Серед основних документів особливу увагу викликала Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами», що передбачає оплату праці спеціалістів, які працюють з особливою дитиною [11]. Актуальним стало питання щодо додаткової грошової виплати педагогам, діяльність яких не входить до переліку додаткових корекційно-розвивальних занять (послуг), визначеного в Постанові. Це призвело до зростання невдоволення серед деяких учителів, тому до розв'язання цього питання і детального роз'яснення положень Постанови було залучено адміністрацію навчального закладу та спеціалістів інклюзивного центру.

Таким чином, просвітницькій роботі у колективі інклюзивної школи має приділятися значна увага. Вирішальне значення у створенні сприятливого мікроклімату для дитини з ООП має не тільки наявність спеціалістів-дефектологів, а й готовність до співпраці учителів-предметників. Постійна робота у цьому напрямі можлива лише за позитивного ставлення адміністрації школи до інклюзії та діяльності фахівців, які, у свою чергу, співпрацюють з інклюзивно-ресурсними центрами.

Після впровадження інклюзії О. Л. продовжила навчання з тим ж дітьми, з якими минули роки початкової школи. За час спільного навчання у однокласників дівчинки сформувалося певне ставлення до О. Л. та її особливостей: вона дивакувата, дуже незвичайно реагує на жарти та власні невдачі, плакса. За допомогою бесід на тему терпимості, поважливого ставлення до особливостей один одного, вдалося досягнути значних змін у взаємовідносинах О. Л. з однокласниками. Слід відзначити, що хлопчики швидше, ніж дівчата, пішли на контакт та почали проявляти толерантне ставлення до О. Л. Дівчата ж умовно поділилися на дві групи: одні змінили модель спілкування з О. Л., стали враховувати її характерологічні особливості, внаслідок чого сформувалися гармонійні стосунки між цими дівчатами та О. Л. Друга група дівчат не усвідомила необхідність толерантного ставлення до інших, конфліктні ситуації з О. Л. та слабшими однолітками продовжували виникати, що потребувало постійного додаткового втручання з боку педагогів.

За дослідженнями М. Андрєєвої, навчання в інклюзивному класі є корисним і для дітей з нормальним розвитком. Правильна організація взаємодії між звичайними дітьми та дітьми з ООП необхідна, вона дозволяє вирішити проблему дефіциту спілкування дітей з ООП, а також навчити дітей основ толерантного ставлення до інших, сформувати терпимість, милосердя і гуманність [1]. Однак реальний досвід свідчить про те, що учням інклюзивного класу достатньо важко усвідомити необхідність особливого ставлення до дітей, які його потребують. Більш ефективно виявляється робота із формування толерантності загалом у поєднанні з бесідами, спрямованими на протидію булінгу. Усвідомлення вищого прояву людяності, гуманності та відповідальності за свої вчинки, передбаченої законом, потроху змінює ставлення учнів до взаємовідносин у класі та формує здорову модель міжособистісного спілкування.

Із родиною О. Л. вдалося встановити міцний контакт. Зацікавлені в результативності інклюзії, вони взяли на себе вирішення організаційних питань з адміністрацією закладу, брали активну участь у створенні індивідуальної програми розвитку, підтримували спілкування з компетентними фахівцями, ознайомлювалися з нормативно-правовою базою інклюзії. Така підготовка забезпечила високу продуктивність взаємодії з асистентом учителя, і, як наслідок, успішне виконання завдань інклюзивного навчання. Але якими позитивними не були б результати, сім'я дитини з ООП має постійну потребу в спілкуванні з компетентним психологом.

Перелічені вище проблеми сприяють підвищенню тривожності в сім'ї, емоційного напруження, а в деяких випадках навіть відокремлюють родину від суспільства. Для розвитку будь-якої дитини, не тільки з ООП, мікроклімат сім'ї відіграє важливу роль, тому завданнями роботи психолога є оптимізація внутрішньосімейної атмосфери, гармонізація міжособистісних, подружніх, батьківсько-дитячих стосунків [3].

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок. Отже, одним із інноваційних напрямів розвитку української школи виступає інклюзивна освіта. Готовність учителів, сім'ї та соціуму до реалізації освіти дітей з особливими освітніми потребами – стратегічне завдання соціалізації кожної особливої дитини та демократичного розвитку країни.

Досвід упровадження інклюзії не завжди однозначний. Тому аналіз існуючих проблем, пошук заходів ефективного забезпечення якісної освіти особливих дітей у закладах загальної середньої освіти – шлях розвитку та самовдосконалення вчителів, навчальних команд, інклюзивного середовища.

Шляхами успішної соціалізації дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання виступають: 1) максимально раннє діагностування психофізичних проблем дитини; 2) активність батьків як членів навчальної команди; 3) забезпечення теоретико-методичної підготовки вчителів для роботи з особливими дітьми; 4) створення та реалізація системи співпраці та взаєморозуміння сім'ї з педагогами особливої дитини; 5) встановлення тісного особисто-професійного контакту асистента особливої дитини з учителями школи; 6) одним із основних напрямів роботи з шкільним соціумом має бути формування толерантності, визнання особливостей кожної особистості, виховання милосердя та гуманності у шкільному середовищі.

Усе нове тяжко прокладає собі дорогу, але незважаючи на труднощі забезпечення якісної освіти дітей з ООП, необхідно поширювати інформацію про інклюзію, позитивний досвід її реалізації, змінюючи ставлення суспільства до людей з особливими потребами.

Список використаної літератури

1. Андреева М. О. Формування толерантності учнів початкової школи в інклюзивному навчальному закладі [Електронний ресурс] / М.О. Андреева // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія : зб. наук. пр.;/ Крим. гуманітар. ун-т., Ялта. – 2013. – Вип. 39. – С. 36–41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39%28%29__9/ (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
2. Бружина Т.В. Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації / Т.В. Бружина // Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26 – 27 березня 2018 р., м. Тереховля): у 2 ч.; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; упоряд. : А.В. Лапін, Л.О. Сурмай, О.І. Щуцька. – К.: Інтерсервіс, 2018. – С. 24–25.
3. Буковська О.О. Напрямки психологічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з особливими потребами [Електронний ресурс] / О.О. Буковська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 114. – С. 12–16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_114_5/ (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
4. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
5. Лебедева С.О. Соціально-психологічна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі школи [Електронний ресурс] / С. О. Лебедева // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К., 2013. – Вип. 4, ч. 2. – С. 218–228. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oor_2013_4%28%29__27/ (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
6. Маслянка В.С. Інклюзія. Наші перші кроки / В.С. Маслянка // Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26 – 27 березня 2018 р., м. Тереховля): у 2 ч.; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; упоряд. : А.В. Лапін, Л.О. Сурмай, О.І. Щуцька. – К.: Інтерсервіс, 2018. – С. 72–75.
7. Нетьосов С.І. Використання програмно-апаратного забезпечення в процесі корекції вад слуху та мовлення у дітей [Електронне видання] / С.І. Нетьосов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 54. – № 4. – С. 72–82. – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/> (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
8. Нетьосов С.І. До питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху / С. І. Нетьосов // Вісник ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Педагогіка та психологія. – 2018. – № 2 (16). – С. 143–151.
9. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – К., 2010. – № 34–36. – С. 42–50.
10. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF/> (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
11. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами від 14.02.2017 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF/> (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
12. Статистичні дані. Кількість інклюзивних, спеціальних класів та дітей в них у розрізі регіонів (2016/2017 н.р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani/> (Дата звернення: 23 квітня 2019 р.).
13. Шутко Н. Інклюзія для дітей з порушеннями слуху: за чи проти? / Н. Шутко, М. Варга // Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26 – 27 березня 2018 р., м. Тереховля): у 2 ч.; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України; упоряд.: А.В. Лапін, Л.О. Сурмай, О.І. Щуцька. – К.: Інтерсервіс, 2018. – С. 98–101.

References

1. Andreieva, M.O. (2013). *Formuvannia tolerantnosti uchniv pochatkovoї shkoly v inkliuzyvnomu navchalnomu zakladi* [Formation of Tolerance for Students of primary schools in an inclusive institution]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohika i psykholohiia* [Problems of modern pedagogical education. Pedagogy and psychology]. Yalta, Krymskii humanitarnyi universytet Publ., issue 39, pp. 36-41. Access mode : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39%282%29_9/ (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).
2. Bruzhyna, T.V. (2018). *Inklyuzyvna osvita – riven svidomosti natsii* [Inclusive education – the level of consciousness of the nation]. *Inklyuzyvne navchannia v Novii ukrainskii shkoli* [Inclusive education at the New Ukrainian School]. Kyiv, Interservis Publ., pp. 24-25 (In Ukrainian).
3. Bukovska, O.O. (2013). *Napriamky psykholohichnoi dopomohy simiam, yaki vykhovuiut dytynu z osoblyvymy potrebamy* [Directions of psychological help to families who raise a child with special needs]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Psykholohichni nauky* [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Psychological sciences], issue 114, pp. 12-16. Access mode : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_5/ (Accessed 23 April 2019). (In Ukrainian).
4. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu"* (2017). [Law of Ukraine "On Education"]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady* [Information from the Verkhovna Rada], no 38-39, article 380. Access mode : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).
5. Lebedieva, S.O. (2013). *Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia ditei z osoblyvymy osvitnimi potrebamy v inkliuzyvnomu prostori shkoly* [Socio-psychological adaptation of children with special educational needs in the inclusive space of the school]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy : shliakhy rozbudovy* [Education of persons with special needs: ways of development]. Kyiv, Instytut spetsialnoi pedahohiky Publ., issue 4, vol. 2, pp. 218-228. Access mode : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2013_4%282%29_27/ (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).
6. Maslianka, V.S. (2018). *Inkliuziia. Nashi pershi kroky* [Inclusion. Our first steps]. *Inklyuzyvne navchannia v Novii ukrainskii shkoli* [Inclusive education at the New Ukrainian School]. Kyiv, Interservis Publ., pp. 72-75 (In Ukrainian).
7. Netosov, S.I. (2016). *Vykorystannia prohranno-aparatnoho zabezpechennia v protsesi korektsii vad slukhu ta movlennia u ditei* [The use of the hardware and software in the process of correction of children's speech and hearing disorders]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia* [Information Technologies and Learning Tools], vol. 54, no. 4, pp. 72-82. Access mode : <http://journal.iitta.gov.ua/> (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).
8. Netosov, S.I. (2018). *Do pytannia vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protsesi inkliuzyvnogo navchannia ditei iz porushenniamy slukhu* [To the question of the use of information and communication technologies in the process of education of children with hearing disorders]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika ta psykholohiia* [Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogy and Psychology], issue 2 (16), pp. 143-151 (In Ukrainian).
9. *Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku inkliuzyvnogo navchannia* (2010). [On Approval of the Concept for the Development of Inclusive Education]. *Informatsiyni zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy* [Information collection and comments from the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine], no. 34-36, pp. 42-50 (In Ukrainian).
10. *Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnogo navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* (2011). [On Approval of the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Education Institutions]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine], no. 872. Access mode : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-n/> (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).
11. *Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia subventsii z derzhavnogo biudzhetu mistsevym biudzhetam na nadannia derzhavnoi pidtrymky osobam z osoblyvymy osvitnimi potrebamy* [On Approval of the Procedure and Provisions of Subvention from the State Budget to Local Budgets for the Provision of State Support to Persons with Special Educational Needs]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.02.2017, no. 88* [Resolution of the Cabinet of Minis-

ters of Ukraine dated January 14, 2017, no. 88]. Access mode : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-n/> (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).

12. *Statystychni danni. Kilkist inkliuzyvnykh, spetsialnykh klasiv ta ditei v nykh u rozrizi rehioniv (2016/2017 n.r.)* [Statistical data. Number of inclusive, special classes and children in them by region (2016/2017)]. Access mode : <https://mon.gov.ua/ua/statystychni-dani/> (Accessed 23 April 2019) (In Ukrainian).

13. Shutko, N. & Varha, M. (2018). *Inkliuziia dlia ditei z porushenniamy slukhu: za chy proty?* [Inclination for hearing impaired children: for or against?]. *Inkliuzyvne navchannia v Novii ukrain-skii shkoli*. [Inclusive education at the New Ukrainian School]. Kyiv, Interservis Publ., pp. 98-101 (In Ukrainian).

WAYS OF PROVIDING EDUCATION OF A SPECIAL CHILD IN CONDITIONS OF INCLUSION

Serhii I. Netosov, PhD in Pedagogy, The Head of the Department of Pedagogy and Special Education in Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro (Ukraine). E-mail: netyosov.serhiy@gmail.com;

Valeriia V. Liashenko, student of the Faculty of Psychology and Special Education in Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro (Ukraine). E-mail: lera.lyashenko@gmail.com

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-9

Key words: child with special educational needs, autism spectrum disorder, inclusive education, tolerance.

The Ukrainian school today is undergoing fundamental changes, and inclusive education is one of the innovative directions of their implementation. The issues of theoretical and practical training of specialists, their mastery of the methodological and didactic tools for providing inclusive education are being actively investigated in the work of specialists, and the process of intensive and productive formation of the regulatory framework of the organization of inclusive education is underway.

Inclusion is a process that requires the involvement of significant resources and major changes in the organization of training and education of special children. It is the system of effective functioning of the educational team in an inclusive education that the presented article is dedicated to.

The aim of the work is to analyze and summarize the experience of working in an inclusive class with a special student, identifying ways of socializing a student with special educational needs.

The article explored the course of social and pedagogical support of a particular child, the work of teachers, the relationship of the student with a class, the position of parents of a schoolgirl who was diagnosed with an autism spectrum disorder, Asperger syndrome.

It was determined that one of the determining factors in creating a favorable microclimate for a child with special educational needs is not only the presence of defectologists, but also the readiness for cooperation of the family, teachers, the position of the school administration, cooperation with the inclusive resource center.

On the basis of practical experience and theoretical generalizations, the ways of ensuring the socialization of that particular child in terms of inclusive education are formulated: 1) the need for the earliest diagnosis of psychophysical problems of the child; 2) parents' active position as members of the teaching team; 3) providing theoretical and methodological training of teachers to work with special children; 4) the creation and implementation of a system of cooperation and mutual understanding of the family with the teachers of a special child; 5) establishment of close personal and professional contact of the assistant of the special child with the teachers of the school; 6) one of the main areas of work with the school community should be the formation of tolerance, the recognition of the characteristics of each individual, the education of mercy and humanism in the school environment.

The readiness of teachers, families and society to implement the education of children with special educational needs is the strategic objective of the socialization of each particular child and the country's democratic development.

Одержано 21.11.2018.